

Akademikerprekariatet

Geelan, Torsten; Skovrind Pedersen , Magnus; Øland Ribe , Malthe

Published in:
Dansk Sociologi

Publication date:
2017

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Geelan, T., Skovrind Pedersen , M., & Øland Ribe , M. (2017). Akademikerprekariatet. *Dansk Sociologi*, 28(2), 27-51.

Torsten Geelan, Magnus Skovrind Pedersen
og Malthe Øland Ribe

Akademikerprekariatet

Traditionelt i klasseteori anses akademikere for en relativt privilegeret samfundsgruppe med små interne forskelle. Teorierne tager dog ikke i udpræget grad højde for udbredelsen af prekære arbejdsforhold. En række empiriske studier af det akademiske arbejdsmarked har peget på, at der er sket en udbredelse af *atypisk arbejde* herhjemme og i det øvrige Europa. Med inspiration fra Guy Standings nye klasseteori, forsøger denne artikel at vise, hvorvidt teorien om prekariatet er en anvendelig tilgang til at forstå forskelle mellem akademikere. Med data indsamlet fra European Social Survey (ESS) gennemføres en specifik multipel korrespondanceanalyse (SMCA), der afsøger fem af Guy Standings (2011) syv usikkerhedsformer for akademikere. Fra analysen kan vi kortlægge tre forskellige klynger af akademikere: En overvejende majoritet i et salariat og to minoritetsgrupper i henholdsvis en 'irregulære klynge' og i et decidere 'akademisk prekariat'. Vi konkluderer, at differentieringer i arbejdsmæssig sikkerhed blandt akademikere er en valid måde at undersøge forskelle blandt gruppens medlemmer. Samtidig påpeger vi, at atypisk ansættelse generelt set kan anskues som prekære arbejdsforhold. De relativt store forskelle mellem forskellige fagfelter understøtter de forklaringsmodeller på hierarkier på arbejdsmarkedet, som man finder i mikroklasseteorien og de weberianske teorier om 'social closure'. Endelig diskuterer artiklen hvorvidt prekære bør anskues som et udpræget livsbaneforhold for yngre akademikere.

Søgeord: prekært arbejde, akademikere, arbejdsmarkedssociologi, klasseteori, korrespondanceanalyse

Akademikerne er overklassen – eller hvad?

En række samfundsforskere og debattører udgav i 2012 debatbogen »Det danske klassesamfund« og to år efter »Klassekamp fra oven«. De søgte at reaktualisere klassesdebatten ved at påpege omfanget af de sociale uligheder, der – trods diskussioner om, at klassesamfundet var endeligt afgået ved døden – fortsat præger Danmark. Samtlige personer med akademiske uddannelser blev i denne analyse kategoriseret tilhørende »den højere middelklasse« eller »eliten« (Olsen et. al. 2012:37; 2014). Denne praksis var i mange år også princippet i statistiske klassifikationer, f.eks. i Socialforskningsinstituttets socialgrupper og i den britiske Registrar Generals klasseskema (Hansen 1986, Hansen 2009, Savage et. al 2015:34), og har også været anvendt i meget klasseteori.

Selvom mange akademikere givetvis har privilegerede samfundspositioner vis-a-vis de øvrige befolkning gør disse klasseinddelinger det ikke muligt at belyse de forskelle der faktisk eksisterer mellem akademikere. Visse empiriske studier af det akademiske arbejdsmarked stiller skarpt på, at akademikere kan havne i positioner hvor, der er 'overuddannede' (Støren & Arnesen 2007; Kraka 2012; Kommunernes Landsforening 2015), hvilket kan føre til gennemsnitligt lavere løn og dårligere arbejdsforhold for akademikergruppen. Samtidig peger en række studier på, at der er sket en udbredelse af *atypisk arbejde* defineret som midlertidige ansættelser, vikararbejde og andre ansættelsesforhold, der afviger fra faste fuldtidsstillinger (Scheuer 2011), og der er også indikatorer på, at der er en generel udvikling imod flere løsansættelser blandt akademikere (Rambøll 2007:1ff). I et af de første grundige studier gennemført af Teknologisk Institut for en række akademiske fagforbund er der uklare om, hvorvidt særligt de atypiske arbejdsvilkår fører til »frie agenter« (Teknologisk institut 2000), eller om der er tale om usikre ansættelser. I magistrenes fagblad beskrives projektansættelser eksempelvis som '*dynamikkens pris*' (Alstrup 2013) og som '*både godt og skidt*' (Voldgaard 2013).

Denne dobbelthed forsøger nærværende undersøgelse at belyse. Med inspiration fra Guy Standings arbejde med prekære arbejdsforhold analyserer vi vha. korrespondanceanalyse de typer af differentieringer, der eksisterer i akademikers arbejdsvilkår. Analysen stiller spørgsmål ved, hvorvidt de atypiske arbejdsvilkår bør anses som en gavnlig fleksibilitet eller som usikre arbejdsvilkår. Samtidig stilles der spørgsmål ved hvilke klasseteoretiske perspektiver, der kan være mest gavnlige til at forstå differentieringer mellem akademikere og – for fremtidige undersøgelser – mellem akademikere og øvrige samfundsgrupper.

Klasseteoretiske perspektiver på akademikere

Klasseforskningen har generelt set fulgt to spor – et marxistisk og et liberalt – der har lagt vægt på forskellige differentieringsmæssige dynamikker (Goldthorpe 2002:482). Disse er siden blevet udfordret af et perspektiv, inspireret af Pierre Bourdieu, der lægger vægt på adgangen til ressourcer (Savage

	<p>Torsten Geelan</p> <p>Dr., Sociologisk Institut, Cambridge Universitet</p> <p>E-mail: torsten@geelan.com</p>		<p>Magnus Skovrind Pedersen</p> <p>Cand.scient.soc., konsulent hos Analyse & Tal</p> <p>E-mail: magnus@ogtal.dk</p>
---	--	--	--

	<p>Malthe Øland Ribe</p> <p>Cand.scient.soc., fuldmægtig, Justitsministeriets Forskningskontor</p> <p>E-mail: maltheribe@gmail.com</p>
--	---

2016:477). Indenfor disse retninger har man forsøgt at behandle de højtuddannedes klasseposition. Ofte har man også søgt at differentiere mellem mere og mindre privilegerede højtuddannede, men har i udgangspunktet fastholdt idéen om, at en lang uddannelse sikrer en relativt sikker og komfortabel økonomisk og social tilværelse.

Antagelsen om, at akademikere definatorisk udgør en privilegeret klasse finder vi allerede hos grundlæggere af den moderne klasseteori. Karl Marx og Friedrich Engels beskriver eksempelvis i 'Det kommunistiske manifest', hvordan skellet mellem håndens og åndens arbejde er definerende for, hvad vi kalder et samfund (Marx & Engels 2004:74). Denne opfattelse er i tråd med den klasseteoretiske debat om 'den nye middelklasse', der siden efterkrigstiden har præget feltet. Den græske marxist Nicos Poulantzas argumenterede for, at den fremvoksende middelklasse kunne defineres som 'det nye småborgerskab', der overhovedet ikke var producenter af merværdi (Poulantzas 1975:223). Dermed udgjorde de en gruppe, der havde interesser til fælles med kapitalistklassen (Due & Madsen 1984:83). Herhjemme har Jørgen S. Dich været eksponent for samme grundopfattelse. Han peger på, at særligt de offentligt ansatte udbytter arbejderklassen. I modsætning til kapitalistklassen foretages deres udbytning ikke gennem ejerskabet over produktionsmidlerne, men derimod gennem offentlig planlægning og beskatning (Dich 1973:122).

Der har dog også været udlægninger, der i mindre grad beskriver akademikere som en ny undertrykkende klasse. Eksempelvis fremhævede den svenske marxist Göran Therborn (1973), at nogle funktionærer har klassein-

teresser tilfælles med arbejderklassen. Therborn tog samme marxistiske udgangspunkt som Poulantzas, men definerede gruppen af udbyttede bredere (Due & Madsen 1978:85). Nogle akademikere udførte i hans optik nødvendigt ikke-produktivt og reproduktivt arbejde (Due & Madsen 1984:9). Den amerikanske, analytiske marxist Erik Olin Wrights arbejde kan beskrives som en syntese mellem Poulantzas og Therborns perspektiver. For ham afhænger klassesdeling ikke kun af ejendomsforhold, men i lige så høj grad af, hvem der besidder den organisatoriske magt (Wright 2005:15).

Det liberale perspektiv er mindre fokuseret på, hvilke magtforhold der eksisterer mellem klasser, og fokuserer i stedet på at belyse klasse igennem bestemte definerende karakteristika (Savage 2016:478). Mens formålet med det marxistiske perspektiv i første omgang var at belyse historiske udviklinger i klassekampen, var formålet med det liberale, weberianske klasseperspektiv i stedet at forstå forskelle, udviklinger og mobilitet på forskellige parametre (Ibid.; Goldthorpe 2002:482). John Goldthorpe anvender et sådant perspektiv til både at afgrænse og differentiere middelklassen ved at beskrive forskelle i ansættelseskontrakter (2000:208). Han medgiver, at de højtuddannede har en særlig position som en 'serviceklasse'; givet deres diffuse arbejdsopgaver, arbejdstid og et behov for loyalitet bliver de ikke, som andre ansatte, betalt per time eller på akkord, men er i stedet ansat med faste salærer, lønudviklinger, karrierestiger, pensioner og andre fremtidige goder, der sikrer trofast tjeneste (Ibid.).

Denne serviceklasse kan opdeles i to niveauer; Serviceklasse I bestående af topledere og højtuddannede; og Serviceklasse II, bestående af undervisere, og personer med de typer af uddannelser, der i dagens Danmark typisk hedder professionsbachelor (Ibid.:209). Senere empirisk analyse har peget på, at det dog primært er Serviceklasse I, der har en egentlig servicekontrakt, mens Serviceklasse II's kontraktform udgør en hybrid mellem service- og lønkontrakter (Evans & Mills 2000:655). Goldthorpe åbner for muligheden for, at akademikere kan blive tvunget ud i andre typer af ansættelsesforhold, givet pres mod øget fleksibilitet o.l., men regner det for overvejende usandsynligt og dårligt empirisk underbygget (2000:224).

David B. Grusky udvikler et andet perspektiv. Han kritiserer Goldthorpe o.a.'s perspektiv for at være rent nominalistisk og ikke forholde sig til klasser, som de er institutionaliserede i den sociale virkelighed i f.eks. fagforeninger og professionelle fællesskaber (Grusky & Galescu 2009:53).¹ I dette perspektiv opstår der en mangfoldighed af klasser; blandt akademikere f.eks. læger, jurister, arkitekter og magistre.² Grusky argumenterer for, at mikroklassen stemmer godt overens med aktørers selvforståelse såvel som faktiske interessegrupper, og derfor giver et mere retvisende billede af både livsmønstre, kollektiv handling og social mobilitet.

Den liberale klasseteori har i nogle sammenhænge også påpeget brug af magt- og dominansforhold. John Scott er eksponent for begrebet 'kommando-

hierarkier', der angiver en organisatorisk magt, som særligt de højtuddannede besidder (Scott 1996:41). Dette understøttes ofte af processer præget af social closure: En – ofte højtuddannet – faggruppes sikring af egen adgang til en række ressourcer foretaget ved at udelukke andre aktører (Parkin 1994:143). Dette kan altså udgøre forklaringer på, hvorledes serviceklassen eller privilegerede mikroklasser fastholder deres positioner.

Pierre Bourdieu udviklede en tilgang til at forstå differentieringer blandt højtuddannede, som kombinerede perspektiverne omkring klassekarakteristika, social dominans og selvforståelse (Bourdieu 1984:170, Bourdieu 1997:24). Hans analyse pegede på, at forskelle i kulturelle dispositioner afspejlede individers adgang til kapital (Bourdieu 1986:241). I værket *Distinktionen*, hvor Bourdieu undersøger forskelle i kulturel smag, finder han, at disse dels forklares af personers samlede mængde kapital, men også er betinget af, hvorvidt deres kapital primært er kulturel eller økonomisk; dermed skelnes der mellem en kulturel og en økonomisk overklasse, der oftest har lange uddannelser, men forskellige typer heraf (Bourdieu 1984:11). I en anden kontekst kan andre typer af kapital imidlertid være vigtige. I bogen *Homo Academicus* undersøger Bourdieu forskelle blandt ansatte på universiteterne og finder, at hierarkier primært er baseret på nedarvet politisk og økonomisk kapital, og sekundært på akademisk kapital og intellektuel velkendthed (Bourdieu 1988:48).

I en moderne sammenhæng er der god grund til at tro at usikkert eller prekært arbejde³ nu er blevet en af de vigtigste differentieringsfaktorer. Ifølge Ulrich Beck og Manuel Castells er samfundets nye *modus operandi* præget af usikkerhed, der potentielt kan ramme alle samfundslag (Beck 2000:70; Castells 1996:296ff). Den vigtigste faktor bag denne tendens er udbredelsen af usikkerhed i beskæftigelsen, som begyndte i 1980'erne og har accelereret siden da. Specielt atypiske ansættelser er anset som problematiske, fordi de sjældent tilbyder samme grad af sikkerhed til arbejdstageren (Kalleberg 2000:358).

Med udgangspunkt i den voksende usikkerhed har Guy Standing udviklet et nyt classeskema baseret på individers grad af arbejdsmarkedsmæssig sikkerhed (2011, 2014). Kernen i hans argument er at en ny klasse er opstået, et prekariat, som består af mennesker, der har prekære ansættelser, hvilket kan forstås som »*employment that is uncertain, unpredictable and risky from the point of view of the worker*« (Kalleberg 2009:2). Specifikt mangler prekariatet syv forskellige kilder til sikkerhed: arbejdsmarkedssikkerhed (tilstrækkelige muligheder for indtjening); ansættelsessikkerhed (beskyttelse mod arbitrær fyring osv.); jobsikkerhed (evne og mulighed for opadgående mobilitet); arbejdssikkerhed (beskyttelse mod ulykker og sygdom på arbejdspladsen); evnereproduktionssikkerhed (mulighed for at opnå og vedligeholde færdigheder); indkomstsikkerhed (sikring af tilstrækkelig stabil indkomst) og repræsentationssikkerhed (besiddelse af en kollektiv stemme på arbejdsmarkedet

gennem uafhængige fagforeninger med f.eks. strejkeret) (Standing 2011:17) (se evt. også Appendiks 1).

Dette rejser et spørgsmål om, i hvilket omfang akademikere kan differentieres internt på denne nye måde. En stor del af akademikere må antages at arbejde i ledende, sikre stillinger i det offentlige og private. Standing karakteriserer denne gruppe som et 'salarariat'⁴ på baggrund af deres høje og ikke mindst sikre løn. Andre kan antages at være mobile, fleksible og relativt succesfulde, grundet en stærk markedsposition baseret på specialiseret viden. Denne gruppe omtaler Standing som proficians (Standing 2011:7). Ligeledes befinder en del af akademikerne sig formentlig i det Standing definerer som elite, der er en ganske lille, ekstremt velhavende gruppe med mange underordnede. Overfor disse står personer med prekære arbejdsforhold, der ofte defineres negativt i termer af det, de *ikke* har. I modsætning til de andre, har de lav løn, erfaringer med arbejdsløshed og midlertidige ansættelser, og står uden fagforeningsmedlemskab.

Overordnet set betragtes akademikere altså som en relativt privilegeret gruppe i klasseteorien, både blandt klasseteorierne udviklet i det 19. og 20. århundrede og de moderne teorier. Der findes dog også begreber til at forstå forskelle mellem akademikere. Særligt begrebet social closure og mikroklasseteorierne peger på åbenlyse forskelle mellem akademikere. Som påpeget er Standings prekariatsteori det mest vidtgående bidrag, som forventer, at der er afgørende forskelle mellem grupper af sikre og usikre akademikere.

I denne undersøgelse belyser vi empirisk, hvordan disse teorier kan anskueliggøre forskelle mellem akademikere. I det følgende afsnit præsenterer vi derfor en kort gennemgang af den eksisterende empiriske litteratur på området.

Udviklinger på arbejdsmarkedet: Øget optag og atypisk arbejde

I de seneste 20-30 år har det akademiske arbejdsmarked været præget af to vigtige udviklinger. På den ene side er der sket en dramatisk udvidelse i antallet af personer, der tager en lang, videregående uddannelse. På den anden side oplever mange akademikere nu at være ansat i atypiske og usikre ansættelser. I 1990 var der omkring 100.000 akademikere på arbejdsmarkedet (AC 2012), men i 2016 er dette tal vokset til mere end 300.000 personer (Danmarks Statistik 2016). Udviklingen startede allerede i løbet af 1960'erne, hvor studenterbestanden på universiteterne blev øget markant, og voksede fra knap 10.000 til mere end 70.000 studerende i 00'erne (Thomsen 2014:321), og er i øvrigt ikke unik for Danmark, men ses i hele OECD-området (Prix 2009:545, Savage et al. 2015:222ff). Relevansen af denne udvikling er, at uddannelsesdiplomet definatorisk bliver en mindre eksklusiv størrelse (Hansen 2003: 46, Prix 2009:546, Barone & Ortiz 2011:326).

Det har tidligere været belyst om den store udvidelse i antallet af akademikere har ledt til overuddannelse. Overuddannelse angiver en tilstand, hvor

der er flere personer, der er uddannet indenfor et felt, end der er arbejdspladser, men kan også skyldes markedsfejl (Støren & Arnesen 2007:222). Overuddannede personer ender derfor enten i arbejdsløshed; som *vertikalt* mismatched, hvor de tager jobs på et lavere niveau og/eller som *horisontalt* mismatched, hvor de tager jobs på samme niveau, men indenfor et andet felt (Ibid.). En undersøgelse foretaget i 2005 på tværs af en række europæiske lande viser, at 24 pct. af akademikere 5-6 år efter studieafslutning var horisontalt og/eller vertikalt mismatched, mens 4 pct. var arbejdsløse. Personer uddannet indenfor humaniora, naturvidenskab eller samfundsvidenskab var relativt udsatte (Ibid.:224). Undersøgelser viser, at der i Danmark er tale om 20 procent af akademikere, hvilket er en fordobling over knap 20 år fra begyndelsen af 1990'erne til 2009. Bortset fra de naturvidenskabeligt uddannede, er det de samme faggrupper, der er udsat i Danmark som i andre lande (Kraka 2012, Kommunernes Landsforening 2015:4).

Som nævnt er der også sket en udbredelse af *atypisk arbejde* defineret som midlertidige ansættelser, vikararbejde og andre ansættelsesforhold, der afviger fra faste fuldtidsstillinger (Scheuer 2011:17). LO's første tværgående undersøgelse af atypisk arbejde viste, at 29 pct. af personer med lang videregående uddannelse har atypisk arbejde, hvilket er højere end for alle andre uddannelsesgrupper (Scheuer 2011:29). De seneste opgørelser fra Dansk Magisterforening på baggrund af Danmarks Statistisk AKU-tal viser, at akademikere er den uddannelsesgruppe med langt den største andel af ufrivilligt midlertidige ansættelser, og at denne andel lå stabilt på 12 pct. af arbejdsstyrken fra 2014-2016. Andre studier peger på, at man over en længere periode ser en udvikling imod flere løsansættelser blandt akademikere, i hvert fald når man ser på deres første job (Rambøll 2007:1ff). Spørgsmålet er dog om atypiske vilkår alene slår igennem for nyuddannede eller om det 'bider sig fast' som en mere generelt fænomen for flere aldersgrupper. En undersøgelse foretaget i 2005 på tværs af 13 europæiske lande viser, at knap halvdelen af nyuddannede akademikere var ansat på midlertidige kontrakter i deres første job efter afsluttet uddannelse. Efter 5-6 år var dette tal faldet til omkring 20 pct. (Calmand, Frontini og Rostan 2007:97, se også Schomburg og Teichler 2006:84). Der kan dog ikke sættes lighedstegn mellem en atypisk ansættelse og prekært arbejde, idet personer i midlertidige stillinger kan være der frivilligt og skifte mellem job, så snart de får et bedre tilbud. Ved at bruge Standings tilgang, er det muligt at identificere akademikere, der er i atypiske positioner og også mangler andre former for sikkerhed, hvilket betyder at de har næppe har valgt dem frivilligt.

Kort fortalt viser empiriske undersøgelser af forholdene og udviklingerne på det akademiske arbejdsmarked, både nationalt og internationalt, at der er en vis grad af heterogenitet i ansættelsesforhold blandt akademikere, samtidig med at universitetsdiplomet antageligt devalueres som resultat af det øgede optag på universiteterne. Dette understreger, at det er relevant at undersøge,

i hvilket omfang akademikere kan differentieres langs de syv forskellige kilder til sikkerhed. Derudover nødvendiggør fraværet af nyere, dansk, empirisk forskning, der systematisk belyser forskelle i ansættelsesforhold blandt akademikere, at området bør belyses yderligere.

Data og metode

For at undersøge hvorvidt teorien om prekariatet kan hjælpe os med at differentiere indad i gruppen af akademikere, er det hensigtsmæssigt at benytte Multipel Korrespondanceanalyse (MCA). MCA er en multivariat skaleringssteknik, der kan udtrykke relationer mellem variabeludfald, såkaldte modaliteter, som afstande i et geometrisk rum (Jæger 2006:52; Le Roux & Rouanet:6f)). Konceptet i en skaleringssteknik er at fremvise latente, ikke-observerbare fænomener ved at undersøge ligheder og forskelle mellem observerbare, manifesterede fænomener. Et større antal manifesterede fænomener omkring arbejdsmarkedsmæssig sikkerhed kan altså vise et mindre antal latente strukturer omkring prekært arbejde (Jæger 2006:50; Le Roux & Rouanet 2010:10). På denne måde kan man undersøge i hvilket omfang midlertidige ansættelser har en sammenhæng med udsathed for arbejdsløshed, lav indkomst eller andre usikkerhedselementer. En stor grad af forskel på disse parametre akademikere imellem tyder på, at der er stor forskelle i deres respektive klassepositioner. Endvidere gør analysen det lettere at skelne mellem frivilligt påtaget usikkerhed – eksempelvis i forbindelse med højt lønnet, eksternt konsulentarbejde – og den systematiske tilstedeværelse af usikkerhed, der alt andet lige stiller den enkelte ringere.

Outputtet fra MCA'en er en geometrisk »sky« af punkter, der angiver statistiske forskelle mellem 'modaliteter', dvs. variabeludfald, som afstande mellem punkter (Le Roux & Rouanet 2010:37). Denne »sky« vil altid være hyperdimensionel, hvilket vil sige, at den besidder flere end tre geometriske dimensioner, og derfor kan »skyen« ikke aftegnes normalt. I stedet må man konstruere en række akser i »skyen«, som afstandene kan aftegnes langs (Ibid.:39f). Akserne konstrueres således, at den første akse er den linje, der bevarer mest muligt variation. Den anden akse er den ortogonale linje, der bevarer mest mulig af den resterende variation og så fremdeles (Ibid.:31f). Disse akser vil dog kun bevare en del af afstandene mellem punkterne. Denne andel er derved ét mål for, hvor godt akserne afbilder variationen i data (Ibid.:27).

Karakteren af det latente fænomen, prekarisering, kan tolkes ud fra den måde, hvorpå modaliteterne strukturerer sig langs disse akser. Aksernes orientering konstrueres på baggrund af, hvor godt de afbilder modaliteterne. Visse statistisk vigtige modaliteter bidrager i højere grad end andre til denne orientering. Disse 'bidragende modaliteter' benyttes til at tolke, hvilke forskelle akserne afspejler (Ibid.: 38). Alle korrespondanceanalyser er foretaget i R med soc.ca-pakken (for dokumentation, se Grau Larsen, Ellersgaard og An-

drade 2015), hvis beregninger er baseret på Brigitte Le Roux og Henry Roua-
nets metodologi (2010).

Undersøgelsen baserer sig på data fra den danske del af European Social
Survey (ESS). European Social Survey er en undersøgelse, der foretages hvert
andet år i samtlige europæiske lande og som afdækker en række sociale for-
hold vedrørende bl.a. ansættelser, hvilket gør ESS egnet til at måle forskelle
i grader af usikkerhed. ESS udmærker sig ved en høj grad af repræsentativi-
tet i samplingen og at undersøgelsen er baseret på internationalt accepterede
definitioner og klassifikationer (ESS 2015:6). Det er udelukkende personer
med en lang, videregående uddannelse, der ikke er pensionerede eller per-
manent uden for arbejdsmarkedet, der indgår i analysen. Denne indskræn-
ning af analyseudvalget har nødvendiggjort en kompilering af indholdet af
fem forskellige runder af ESS fra 2002 til 2012 for at sikre et tilstrækkeligt stort
analyseudvalg. Dette efterlader os med et analyseudvalg på 768 responden-
ter. Dette data er repræsentativt på køn ift. hele populationen.

Det er dog nødvendigt at påpege, at ESS-undersøgelsen sætter en ræk-
ke begrænsninger for den empiriske analyses præcision. Da undersøgelsen
foretages på tværs af en række lande, er der sjældent variable for nationalt
specifikke kilder til arbejdsmarkedssikkerhed eller -usikkerhed. Eksempelvis
er der ikke variable for overenskomstdækning eller tillidsmandsorganiserin-
gen på arbejdspladsen, hvilket ville være relevante forhold at inddrage i en
dansk sammenhæng. ESS-datasættet rummer dog omvendt en mulighed for
at undersøge en relativt begrænset gruppe af befolkningen som akademikere
ved at samle flere runder af ESS-undersøgelser i samme analyse. Denne in-
formationsindsamling gør det nødvendigt at understrege en antagelse om, at
forandringer af arbejdsmarkedet over tid ikke er af så grundlæggende karak-
ter, at de umuliggør sammenligning af respondenter fra 2002 til 2012. Denne
antagelse er senere valideret af, at analysen ikke har fremvist nævneværdige
forskelle mellem resultaterne for de forskellige indsamlingsrunder. Ved at be-
nytte en sampling, der strækker sig over flere år, er det muligt at analysens
resultater fremviser et mønster af en vis stabilitet.

Operationalisering af Standings sikkerhedsformer

I Appendiks I er der angivet operationaliseringer af fem af Standings syv for-
mer for sikkerhed, og operationaliseringer af kommandopositioner, der sikrer
autonomi og indflydelse i arbejdslivet. Nedenfor beskrives kort de anvendte
variable og forståelsen af dem.

1. *Ansættelsessikkerhed* måles ved hjælp af akademikernes kontraktform.
Kontraktformen varierer mellem fastansatte, midlertidigt ansatte og selvstæn-
dige. Disse kategorier afspejler ikke i sig selv en tilstrækkelig grad af usikker-
hed til at betegne prekært arbejde, da en midlertidig stilling kan afspejle et
tilvalg og derfor ikke fraværet af muligheden for en fast stilling. Generelt set
er en fast stilling dog mere sikker end en midlertidig, men det er i samspillet

med andre faktorer af usikkerhed, at midlertidige ansættelser kan siges at afspejle en arbejdsmarkedsmæssig usikkerhed (Doogan 2009:167).

2. *Jobsikkerhed* måles på, hvorvidt akademikerne har oplevet arbejdsløshed i mere end tre måneder. Målet formodes at afspejle forskellen mellem de to tredjedele af akademikerne, der alene har oplevet ledighedsperioder som perioder 'mellem job', overfor den tredjedel, der har været arbejdsløse i længere tid, end hvad man kan karakterisere som en overgangsfase mellem to ansættelser. Selvfølgelig er frivillighedsaspektet ved ledigheden er svært at måle (Fevre 1992:11, 69), men samspillet mellem at have oplevet ledighed og andre potentielle usikkerhedsfaktorer afspejler akademikernes position på arbejdsmarkedet.

3. *Evnereproduktionssikkerhed* måles ved, hvorvidt man har modtaget efter- eller videreuddannelse indenfor de seneste 12 måneder. Sikkerhedsformen måles altså i vores tilfælde på den faktiske tilstedeværelse af formel evnereproduktion indenfor en kort periode. Den kan derfor have en vis skævhed, hvad angår dimittender, der ikke har oparbejdet tilstrækkelig anciennitet til at modtage kurser fra arbejdspladsen, samt for akademikere der på mere uformel vis reproducerer deres færdigheder.

4. *Indkomstsikkerheden* er målt ved husstandsindkomsten og deltidsansættelser. Husstandsindkomsten giver et mål for den økonomiske sikkerhed, man selv kan oparbejde gennem opsparing eller ved, at ens eventuelle partner understøtter husstanden økonomisk, såfremt man oplever perioder af ledighed. Antallet af ugentlige arbejdstimer inddrages også, da dette mål tidligere har været anvendt som en beskrivelse af atypiske ansættelser (Kalleberg et. al 1997:8). Anvendelsen af den ugentlige arbejdstid som mål har dog været kritiseret for ikke at inddrage kontekstforhold, som hvorvidt det er økonomisk nødvendigt for begge forsørgere i en husstand at arbejde fuldtid eller hvilke rettigheder det medfører (Scheuer 2011:17). Det gør det interessant at anvende målet *i sammenhæng* med husstandsindkomsten. Andre faktorer såsom opsparing, personlig indkomst og A-kasse-medlemskab havde været relevante at inddrage, men er ikke tilgængelige i ESS-datasættet.

5. *Repræsentationssikkerheden* er målt ved, hvorvidt respondenterne er medlem af en fagforening. Målet afspejler sikkerheden i at kunne trække på rådgivning og hjælp fra faglige konsulenter i fagforeningen eller en eventuel tillidsmand på arbejdspladsen. Denne sikkerhed kunne med fordel måles på tilstedeværelsen af en faglig klub eller tillidsmand på arbejdspladsen. Der er dog ikke adgang til sådanne variable i ESS-datasættet.

6. *Kommandoposition* afspejler i hvor høj grad man deltager i ledelsen af arbejdspladsen og er i klasseteorien særligt tilskrevet akademikere (Wright 2005). Dette måles ved, hvor mange ansatte man har ledelsesansvar for. Vi har dermed afgrænset os fra andre former for kommandopositioner, såsom evnen til at styre projekter og tage andre beslutninger, der ikke involverer medarbejdere.

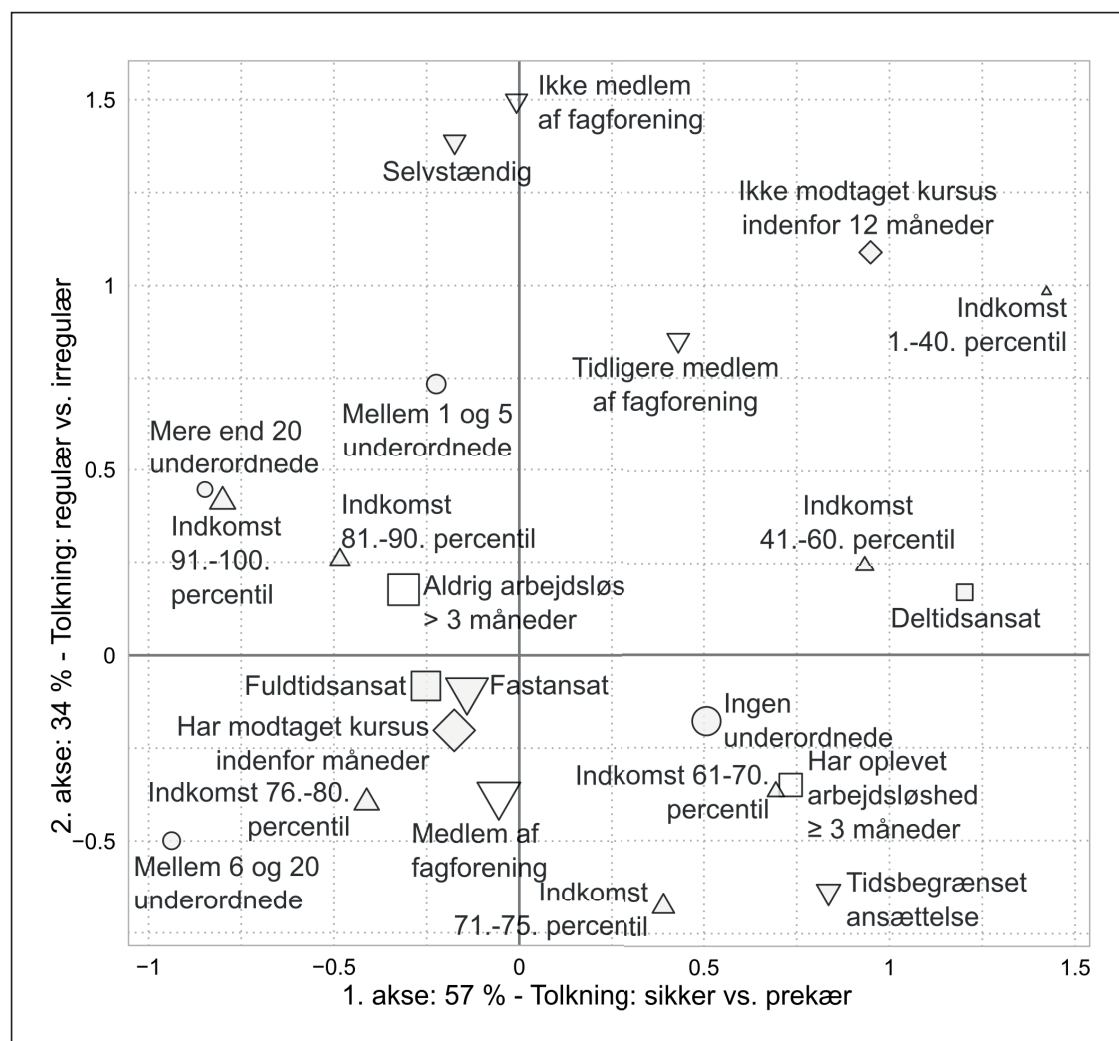
For de to former for sikkerhed, der ikke analyseres empirisk, har der ikke været adgang til relevante variable i ESS-datasættet. Dette gør sig dels gældende for sikkerheden vedrørende arbejdsmiljø, og dels vedrørende arbejdsmarkedssikkerheden, der primært referer til karakteristika på et makroniveau. Udover ovennævnte variable indeholder analysen supplerende informationer om alder, køn, faggruppe og politisk interesse.⁵

Resultater

I det følgende afsnit redegør vi for resultaterne af vores empiriske analyse. Det indebærer vores undersøgelse af det aktive rum af forskelle i sikkerhed samt en undersøgelse af det supplementære rum.

Figur 1 viser rummet af aktive modaliteter på de to første akser. Kortet forklarer 91 pct. af variationen i data på disse to akser. Det vil sige, at kun 9 pct.

Figur 1: Det aktive rum af sikkerhedsformer, 1. og 2. akser

Anmr.: Rummet afbilleder på 1. og 2. akser 91 pct. af den samlede variation. Modaliteter med samme type figur er udfald fra samme variabel. Figurernes størrelse angiver andelen af respondenter, der har markeret den givne modalitet. Aksnavnene er tolkninger.

af variationen mellem de anvendte variable ikke er afbilledet i nedenstående kort.⁶

Den første, horisontale akse forklarer 57 pct. af variationen, mens den anden forklarer 34 pct. Den første, horisontale akse tolker vi som en differentiering af, hvorvidt man befinder sig i en prekær eller sikker position på arbejdsmarkedet. Vi tolker den anden, vertikale akse som en differentiering af, hvorvidt man har en regulær eller irregulær arbejdsmarkedsposition.

Af Appendiks II fremgår de enkelte modaliteters bidrag til aksernes orientering.

Modaliteterne for 'deltidsansættelse', 'oplevet arbejdsløshed i mere end tre måneder', 'ikke været på kursus sidste 12 måneder', 'ingen underordnede' og 'midlertidig ansættelse' bidrager mere end gennemsnitligt til orienteringen af førsteaksen og befinder sig på dennes positive, højre side. På den venstre, negative side er det modaliteterne for 'indkomster i 91.-100. percentil' og mange underordnede, der hver især bidrager over gennemsnittet.

Førsteaksen modstiller dermed akademikernes primære og sekundære arbejdsmarked, som beskrevet indenfor »dual labour market theory« (Kalleberg & Sørensen 1979: 357; Kalleberg 2011). På den venstre side finder vi det primære, gode arbejdsmarked med høje, sikre indkomster og ledelsesansvar. På den højre side findes det usikre, arbejdsmarked med deltidsansættelser og uden adgang til videreuddannelseskurser. Der er dog ikke tale om en dikotomisk »enten/eller«-skelnen, hvor man efter definitionen må befinde sig *enten* på det primære *eller* på det sekundære arbejdsmarked. Rent metodologisk er modaliteterne organiseret som et kontinuum, med mellempositioner mellem ledere og løst ansatte. Der er derfor ikke nødvendigvis tale om to skarpt adskilte arbejdsmarkeder for 'gode' og 'dårlige' jobs. Derimod findes der en stigende usikkerhed på akse gående mod højre.

Andenaksen fortolker vi som forskellen mellem *regularitet* og *irregularitet*. Af Appendiks II fremgår det, at det at være selvstændig, ikke medlem af en fagforening, have (få) ansatte under sig og ikke have modtaget kurser de sidste 12 måneder som bidragende til at være 'irregulær'. Kun det at være medlem af fagforening og midlertidigt ansat bidrager over gennemsnittet til den negative ende af denne akse. Disse bidrag er dog relativt små og modaliteterne ligger tæt på origo. Derimod ligger modaliteterne, der bidrager med over gennemsnittet til andenaksens positive, øvre ende længere fra origo. Denne akse fortolker vi derfor som forskellen mellem to former for arbejdsmæssigt engagement. På den ene side findes den typiske lønmodtager, der ofte er medlem af fagforeninger. På den anden side findes freelancere, selvstændige og uorganiserede, der arbejder under mere 'unormale' forhold. Irregulariteten kommer til udtryk ved, at de akademikere, der i højere grad er selvstændige, ikke er medlemmer af fagforeninger og ikke modtager videreuddannelse.

Begge akser er bedst beskrevet ved deres positive værdier: Altså som usikkerhed og som irregularitet. Der er meget lidt variation på x- og y-aksens

negative udfaldsrum. Det peger på, at vores datakilder enten ikke kan finde forskelle blandt de mere privilegerede positioner på akademikernes arbejdsmarked eller – som vi vil påpege er nærliggende – at hovedparten af akademikerne har relativt ens arbejdsforhold når man ser på videreuddannelse, fagforeningsmedlemskab, kontrakt og lønniveau.

Rummet viser endvidere, at de forskellige typer af usikkerhed grupperer sig sammen, således, at de, der oplever usikkerhed, ofte er usikre på flere forskellige måder. Kortet viser dermed, at prekariatet befinder sig i bunden af hierarkiet indenfor akademikere, da personer i løsansættelser ofte vil have lavere løn, dårligere videreuddannelsesmuligheder og flere perioder med arbejdsløshed. Analysen peger på, at mange projektmedarbejdere snarere er prekariserede end frie fugle. Dette forhold er overordnet set i konflikt med de klasseteoretiske forståelser af akademikere som en privilegeret gruppe mht. eksempelvis servicekontrakter, social dominans eller social status og selvforståelse (se evt. Standing 2011:8f, 23). Dog holder visse af klasseteorierne, særligt Goldthorpes, sig som nævnt åbne overfor muligheden for, at akademisk arbejde potentielt set kan foregå under prekære forhold. Resultaterne af analysen tyder på, at prekære arbejdsforhold snarere må indarbejdes i teorierne som et vilkår end en mulighed.

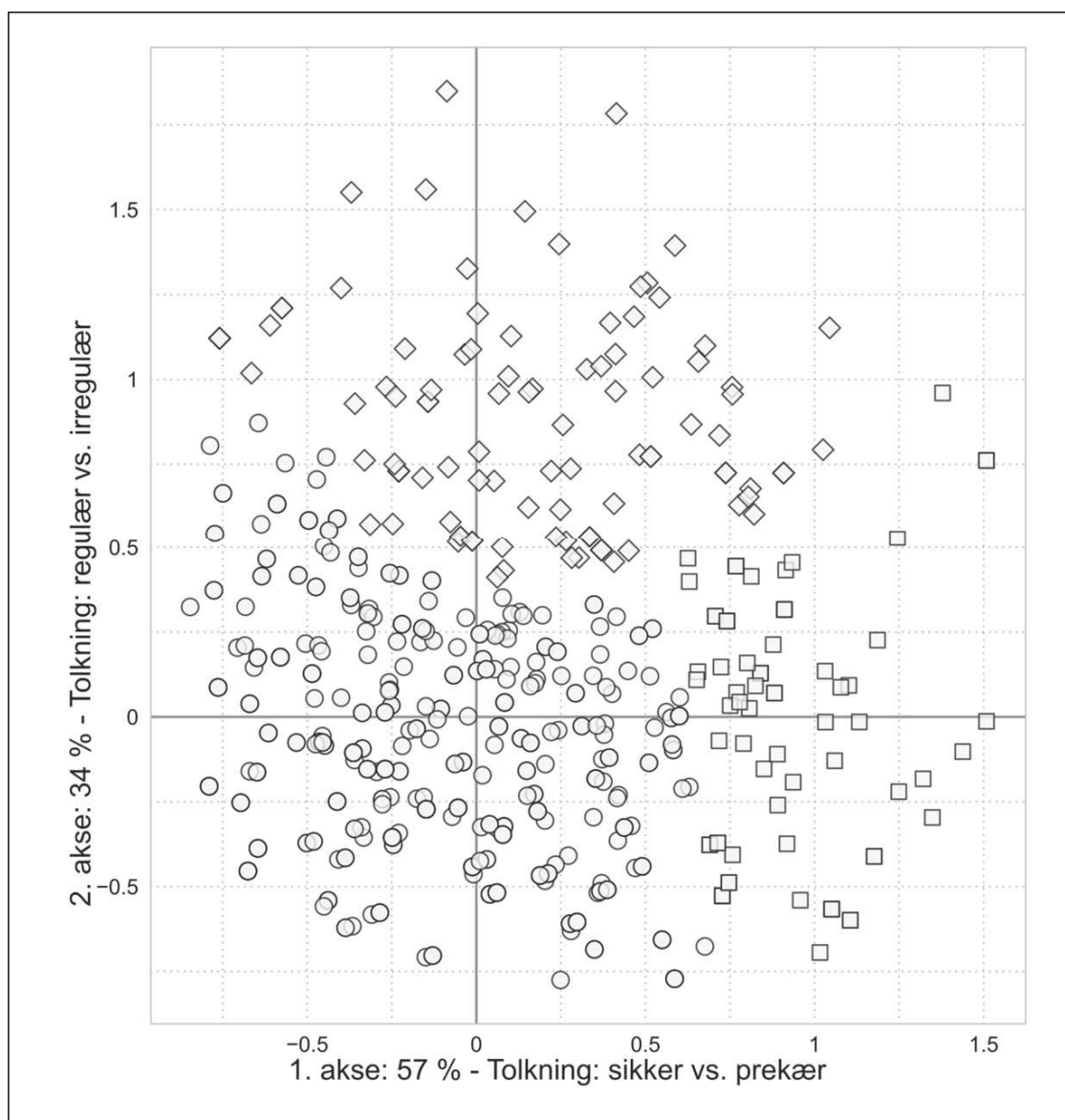
Tre klynger af akademikere

Individerne i analysen kan ved hjælp af en klyngeanalyse inddeles i grupper baseret på deres position i rummet af sikkerheder. Klyngeanalysen er lavet med agglomerativ hierarkisk clustering, også kaldet AGNES (Kaufman & Rousseeuw 1990:199ff), og er kørt i R med 'cluster'-pakken (Maechler et al 2016:3). Metoden grupperer forløbende de individer, der befinder sig tættest på hinanden, i klynger, indtil alle individer tilhører den samme klynge. Herefter er det muligt trinvist at bevæge sig baglæns i denne proces for at afgøre, hvilket antal klynger, der er hensigtsmæssigt grupperer individerne. Analyser med flere end tre klynger gav i denne analyse ganske små, uinteressante og ufortolkbare klynger, hvorfor de ikke er anvendt. Tolkningen foretages efter principper anvendt af Hjellbrekke og Korsnes (2016:23). Figur 2 viser, hvordan individerne er spredt i rummet af usikkerhed og opdelt i klynger.

Den akademiske 'kernegruppe', markeret med cirkler i figuren, udgør 78% af respondenterne. De er særligt markeret ved at være i fagforening, have modtaget kurser sidste 12 måneder, ikke oplevet arbejdsløshed og være i faste fuldtidsansættelser. Den 'prekære klynge', markeret med firkanter, ligger særligt til højre i rummet, hvor modaliteter, der udtrykker usikkerheder er placeret, udgør 10% af respondenterne. Den sidste, der er markeret med romber, udgøres af 'de irregulære', der placerer sig oppe i rummet, hvor mange er uden fagforening, selvstændige, men også hvor de højeste indkomster (91.-100. percentil) er placeret.

Samtidig viser analysen, at klyngerne af akademikere spænder over forskellige kombinationer af sikkerhed og regularitet. Øverst til venstre finder vi

Figur 2: Individskyen med klynger i rummet af sikkerhedsformer, 1. og 2. akse

Anmr.: Rummet afbilder på 1. og 2. akse 74 pct. af den samlede variation. Hver prik repræsenterer et individ i datamaterialet. Aksenavnene og markeringerne af idealtyper er tolkninger.

en gruppe af frie aktører, der kan oparbejde høje indkomster og styre hold af specialister, og som trives i den 'nye', fleksible kapitalisme (Standing 2011:7). 'Den irregulære klynge' minder om denne gruppe. Men andre medlemmer af gruppen ligner også det, man kan kalde det irregulære prekariat. Det er antageligvis typisk individer i den halvdel af klyngen som er ansatte, og den tredjedel af gruppen der tjener op til og med 60. percentil af indkomstfordelingen. Forskellen mellem denne subgruppe og gruppen af akademikere i 'den prekære klynge' er, at de særligt står uden fagforening.

Individerne i 'den prekære klynge' synes i et vist omfang også at stå uden for fagforening, idet 28% af medlemmerne af klyngen ikke på nuværende

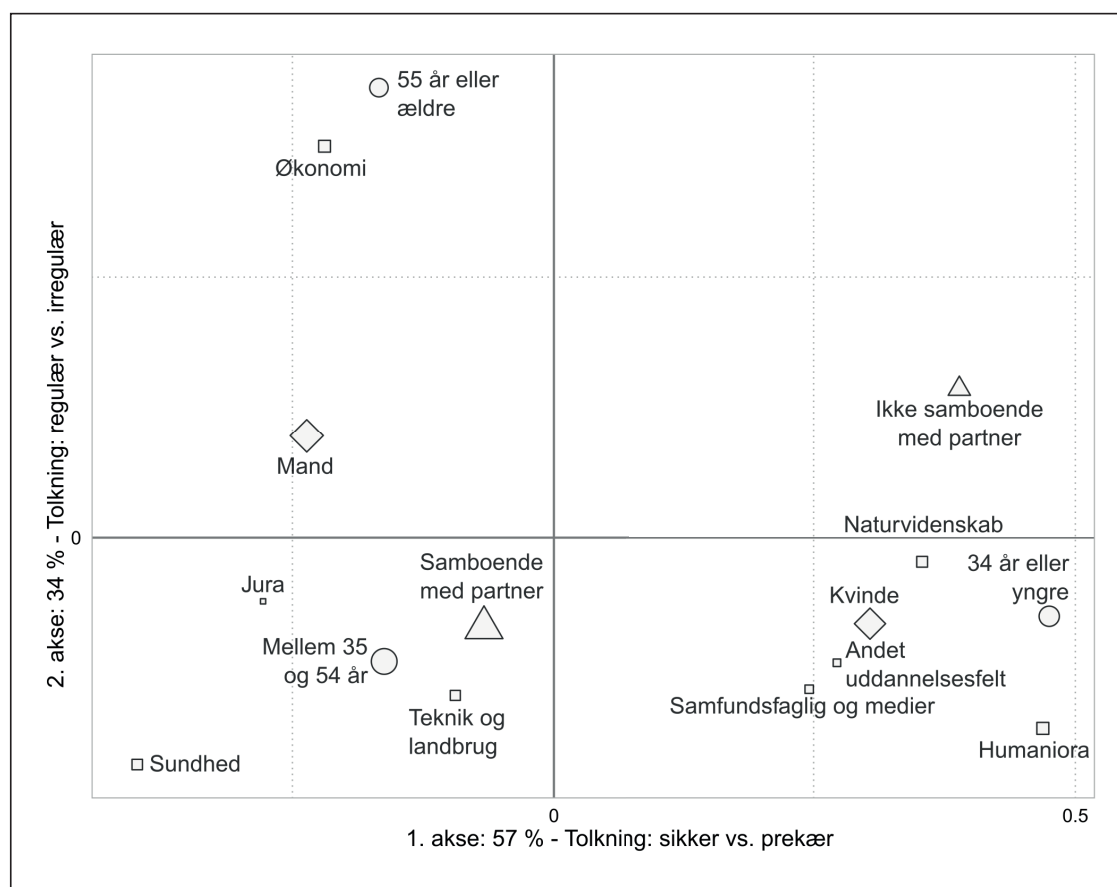
tidspunkt er fagforeningsmedlem. Det er en position, der især beskriver 2. dimension i rummet. Hovedparten af klyngen minder dog ikke om den irregulære klynge på dette parameter. De har typisk lave lønninger, midlertidige ansættelser, er udsatte for ledighed og har modtaget videreuddannelse de seneste 12 måneder.

Klyngeanalysen peger på, at det er muligt at opdele det akademiske arbejdsmarked i termer af usikkerhed og regularitet og at relativt ensartede klynger kan dannes ud fra denne opdeling.

Er prekarisering udtryk for andre forhold?

Differentieringen i sikkerhed kan vises at være homolog, dvs. ensartet struktureret, med en række baggrundsvariable, der ikke i sig selv kan betegnes som usikkerheder. Disse baggrundsvariable kan indsættes i det ovenfor konstruerede, aktive rum af usikkerheder uden at påvirke dets struktur. Det kan herved vises hvilke demografiske grupperinger, der særligt er udsat for arbejdsmarkedsmæssig usikkerhed.

Figur 3: Det supplementære rum, 1. og 2. akse

Anmr.: Rummet afbilleder variablene køn, alder og faggruppe. Data for faggrupper knytter sig kun til undersøgelsesårene 2004, 2006, 2008.

Af figur 3 fremgår, at der kan spores forskelle i sikkerhed relateret til uddannelsesfelt, køn og alder. De fleste effekter er ikke lige så kraftige som dem i det aktive rum, da variationerne på begge akser ligger i intervallet (-0,5;0,5). Det er altså kun i 'midten' af det aktive rum, vi ser forskelle mellem akademikere baseret på disse beskrivende faktorer. Den lave grad af variation tyder på en relativt stor heterogenitet i arbejdsmarkedsmæssig sikkerhed indenfor disse klassiske former for social differentiering – eller med andre ord, at prekariet løber på tværs af andre differentieringsformer såsom køn, alder og fag.

Indenfor MCA-litteraturen er der dog enighed om, at det er muligt at fortolke på afstandsforskelle mellem modaliteter, der er større end 0,5 standardafvigelse langs én akse (Le Roux & Rouanet 2010:71). På denne baggrund kan man se, at mænd synes at have en højere grad af sikkerhed end kvinder. Humanister og naturvidenskabeligt uddannede tenderer mod at have en lav grad af sikkerhed sammenlignet med læger, jurister, tekniske uddannede samt personer uddannet indenfor økonomi. Personer uddannet indenfor økonomi tenderer endvidere mod i langt højere grad at arbejde på det irregulære arbejdsmarked sammenlignet med personer uddannet inden for humaniora, samfundsfag, sundhedsvidenskaberne og de tekniske videnskaber. Dette peger på, at mikroklasseteorierne og de weberianske klasseteorier om social closure kan være anvendelige til at forstå differentieringer mellem akademikere. Det tyder nemlig på, at bestemte professioner og faggrupper har tilegnet sig privilegerede positioner.

Endvidere kan man foretage en interessant tolkning af aldersmodaliteterne. De yngre akademikere tenderer mod at være mere usikre end de ældre. Akademikere over 55 år tenderer sammenlignet med de yngre grupper mod at være irregulære. Dermed kan variationerne i usikkerhed umiddelbart tolkes som udtryk for et livsbaneforløb for akademikerne (Bradley 2007:155f). Det tyder på, at en klassisk akademisk ansættelse går fra relativt usikre ansættelsesforhold til sikre ansættelser og kan ende i ledelsesstillinger. En lignende undersøgelse foretaget i kriseårene har vist at samme tendens gør sig gældende blandt øvrige dele af Europas ungdom (Chung et al. 2012:305f).

Dog må vi ikke fastlåse vores tiltro til denne tendens på en måde, hvor vi konkluderer, at tidligere livsbaneforløb også vil gøre sig gældende for nuværende og fremtidige generationer (Bradley 2007:154f, Collins 1975:434). I kraft af den tiltagende uddannelsesinflation er det ikke sikkert, at yngre akademikere har mulighed for at gennemløbe samme forløb i forhold til prestige, indtægter og muligheder for advancement som tidligere generationer. Derudover er forskellene mellem aldersgrupperne lige så store som forskellene mellem faggrupperne og kun lidt større end forskellene mellem køn. En livsbaneanalyse kan derfor næppe stå alene til at forklare forskelle i regularitet og usikkerhed på det akademiske arbejdsmarked.

Samtidig ser man også, at de prekarierede ikke kun er unge, og at den relativt lave grad af spredning mellem modaliteterne tyder på, at der også findes ældre akademikere, der oplever usikkerhed, ligesom der er yngre akademikere, der arbejder på det irregulære arbejdsmarked. Nærmere analyse af aldersfordelingen af de tre klynger tyder på, at der findes en større spredning blandt ældre akademikere end hos de yngre grupper, således at de fleste ældre har sikre vilkår, men at et relativt stort mindretal har irregulære, prekære ansættelsesforhold. Dette forhold kan skyldes, at disse generationer oplevede en særlig udvikling på det akademiske arbejdsmarked i løbet af 1970'erne. Her oplevede man et særligt krydspres, da oliekrisen gjorde det nødvendigt at drosle ned på det offentlige forbrug samtidigt med begyndelsen af uddannelsesekspansionen. Særligt magistrene havde ikke opdyrket et privat arbejdsmarked, og mange accepterede derfor alternative ansættelsesformer, bl.a. på universiteterne, som oprettede usikre ansættelsesformer i form af undervisningsassistenter og eksterne lektorer (Pedersen & Taarnborg 2015).⁷ I den økonomiske litteratur er det vist, at personer, der bliver færdiguddannede under en lavkonjunktur, kan opleve langvarige negative effekter på deres løn og arbejdsmarkedstilknytning (Dalskov Pihl 2013:2, Gartell 2012:1449f). Om der er tale om et generationsfænomen eller et mere strukturelt seniorprekariat blandt akademikere, bør dog være et tema for fremtidige studier, hvis der skal være større klarhed om spørgsmålet.

Konklusion

Der er klare differentieringer i arbejdsmarkedsmæssig sikkerhed blandt akademikere. Akademikernes arbejdsforhold adskiller sig mellem sikre og prekære positioner på arbejdsmarkedet og i subgrupper af regulære og irregulære positioner. Ud fra disse dimensioner kan man adskille akademikerne i tre klynger: 'Kernegruppen' af sikre, regulære akademikere, 'de irregulære' og 'de prekære'.

I indledningen til dette studie berørte vi debatten om, hvorvidt dette 'nye arbejdsmarked' er udtryk for en øget grad af 'gavnlig fleksibilitet' eller om det er udtryk for usikre arbejdsvilkår set fra et lønmodtagersynspunkt. Her er konklusionen dobbelt. De fleksible stillinger, der befinder sig i de irregulære dele af arbejdsmarkedet, udgøres dels af ledere på højt niveau og specialiserede, selvstændige konsulenter, som antageligt nyder godt af fleksible vilkår. Andre irregulære arbejder dog i enmandsfirmaer og har ikke faglig repræsentation og organisering. Derudover findes en gruppe af personer med deltidsstillinger og midlertidige ansættelser. For disse grupper er der tale om usikre eller underordnede positioner på arbejdsmarkedet.

Samtidig peger studiet på, at Standings tilgang ser ud til at være anvendelig på de danske akademikeres arbejdsmarked. Dette perspektiv udfordrer klassiske begrebsliggørelser af akademikeres klasseposition, således at denne heterogenitet må indarbejdes som et vilkår frem for en usandsynlig mulig-

hed. Udbredelsen af usikkerhed synes dog i nogen udstrækning at overlape med de overordnede uddannelsesretninger. Det peger på, at Gruskys mikro-klasseperspektiv og weberianske perspektiver, der fokuserer på social closure, kan operere parallelt med prekariatsperspektivet.

Endvidere har studiet peget på, at ældre akademikere tenderer mod at være i mere sikre stillinger. Det illustrer, at prekære arbejdsforhold for akademikere er et livsbanefænomen, selv indenfor forskellige faggrupper. Der findes dog også en forøget grad af heterogenitet i sikkerheden blandt de ældste akademikere, som kan være et udtryk for, at denne generation indtrådte på arbejdsmarkedet under en krise og der fortsat præger deres ansættelsesforhold. I kraft af uddannelsesinflationen og de sidste års økonomiske kriser risikerer nye generationer af prekære akademikere derfor på samme måde at ende i en blindgyde af usikre ansættelser, hvor evt. manglende organisering kan isolere dem fra støtte fra fagforeninger og muligheden for videreuddannelse.

Disse spørgsmål fortjener nøjere studier for at afklare i hvilken grad prekære arbejdsforhold bliver en ny normaltilstand for en stor gruppe af den yngre generation af akademikere. I et klasseperspektiv ville det endvidere være interessant at undersøge, hvordan prekære arbejdsforhold er relateret til intergenerational mobilitet. Ligeledes er det værd at undersøge, hvad årsagen er til at nogle møder prekære arbejdsforhold, mens andre ser ud til at afværge det i løbet af et arbejdsliv. Disse perspektiver kan undersøges ved at inddrage andre datakilder for at belyse andre perspektiver af prekære forhold i arbejdslivet.

Noter

Forfatterne vil gerne takke sociologerne Anton Grau Larsen og Christoph Houman Ellersgaard for deres gode råd, kommentarer, og ikke mindst udvikling af software i forbindelse med de statistiske analyser.

1. Dette opgør er baseret på Durkheims arbejde med samfundsmæssige korporationer og trækker altså på en anden teoretisk inspiration end Goldthorpe o.a.'s weberianske udgangspunkt.
2. Antallet af mikroklasser er således ikke afgjort på forhånd; indenfor 'the professions', som er grupper, der helt eller delvist består af akademikere, anvender én undersøgelse således 27 mikroklasser (Jonsson et. al 2009:1026), mens en anden anvender 63 mikroklasser (Laurison & Friedman 2016:673).
3. Begreber om *precarité* finder først anvendelse i en række franske studier i løbet af 1970'erne og benyttes til at betegne ikke blot arbejdssituationer, men også eksempelvis prekære familiesituationer mv. (Barbier 2011:8, 22). Siden er begrebet blevet associeret mere tydeligt med arbejde og ansættelse, der er karakteriseret ved fraværet af en række former for sikkerhed, bl.a. beskyttelse mod arbitrære fyringer, indkomstsikkerhed, repræsentation mv.
4. Ordet 'salarier' er anvendt tidligere til at angive en privilegeret klasse med faste salærer (se f.eks. Erikson & Goldthorpe 2002:33).
5. Det er i denne sammenhæng værd at pointere, at modellen i denne analyse er konstrueret

på en måde, der kan medføre en såkaldt Guttman-effekt (Benzécri 1973), idet mere end 50 pct. af respondenterne angiver én modalitet i en variabel. Rent visuelt kan Guttman-effekten ses ved at modaliteterne placerer sig i en hesteskoform (Greenacre 1993:127). Guttman-effekten udtrykker, at der i modellen reelt kun er variation langs én akse. Anvendelsen af skævt fordelte variable er dog uomgængeligt i en analyse af det danske arbejdsmarked, hvor en ganske stor del af respondenterne udgør en relativt homogen gruppe af fastansatte i fuldtidsstillinger med fagforeningsmedlemsskab. Idet modaliteterne i analysen nedenfor ikke placerer sig i den omtalte hesteskoform, og der er personer, der placerer sig i spektrene mellem alle fire former af usikkerhed, er der imidlertid ikke grund til at tro, at variationen i analysen reelt kun er fordelt langs én akse. Derudover tilbyder analysens distinktioner afgørende tolkningsmæssige forskelle, som det ikke er muligt at indfange langs én akse, idet de to aksers betydning står i relation til hinanden.

6. Inden for MCA-litteraturen anses det for nødvendigt at konstruere og fortolke akser, indtil mindst 80 % af variationen i data er forklaret (Jambu 1991:213). Da de to første akser forklarer mere end 90 % af variationen i data, er det ikke direkte nødvendigt også at undersøge tredjeaksen, der alene bidrager til at forklare yderligere fem pct. af variationen i data. Aksen er yderligere svær at fortolke, da den både kombinerer forhold, der bidrager til sikkerhed (f.eks. fastansættelse og mange ansatte under sig), og relativt usikre eller upriviligerede positioner (f.eks. tidl. oplevet arbejdsløshed). Givet dens relativt lille forklaringskraft vil den ikke indgå i den videre analyse.

7. Umiddelbart burde man kunne forvente, at den økonomiske krise ville styrke sammenhængen mellem fleksible arbejdsmarkedsvilkår og usikkerhed, ligesom effekterne af arbejdsmarkedsreformer burde være synlige. Dette er dog ikke muligt at påvise i det anvendte datamateriale. Da datamaterialet er kompileret over en årrække, er det muligt at undersøge, hvorvidt man i 'kriseårene', hvor der var høj akademikerarbejdsløshed (2004, 2010 og 2012), så en særlig type af prekarisering. Ved at lade årstallene fungere som en supplementær variabel er det muligt at afgøre, om der generelt set skulle forekomme særlige former for prekarisering i disse år sammenlignet med de øvrige. Forskellene her er dog ganske små, og de tyder altså ikke på en særligt kraftig effekt af økonomiske kriser. Vi kan dog ikke ud fra dette materiale afvise, at der er sket ændringer i prekarieringens karakter i perioden. Dette skyldes, at forhold som at have været udsat for arbejdsløshed eller indgå i en løsansættelse har forskellige betydninger relativt til den givne kontekst, såsom adgangen til arbejdsløshedsunderstøttelse og genansættelsesmulighederne på arbejdsmarkedet. Datamaterialet kan kun vise omfanget af indikatorernes tilstedeværelse og korrespondance, men ikke deres egentlige betydning for den enkelte respondent.

Litteratur

AC 2012: *Akademikerboom i de kommende år*. København: Akademikerne – AC

ACtuel 2013: Ledighedsstatistik, marts 2013, København: Akademikerne.

Allen, Jim and Rolf van der Velden 2007: »Introduction«. In Allen, Jim and Rolf van der Velden (eds.): *The Flexible Professional in the Knowledge Society: General Results of the REFLEX Project*. Report. Maastricht University Research Centre for Education and the Labour Market, p. 1-8.

Alstrup, Erik (2013): »Dynamikkens pris«. I *Magisterbladet* nr. 03, marts 2013, s. 48.

Barbier, J.C 2011: »Employment precariousness in a European cross-national perspective. A sociological review of thirty years of research«, CES Working Paper Series.

Barone, Carlo & Luis Ortiz 2011: »Overeducation among European University Graduates: a comparative analysis of its incidence and the importance of higher education differentiation«. *Higher Education*, 61, p. 325-337.

Beck, Ulrich 2000: *Brave New World of Work*. London: Palgrave Macmillan.

- Benzécri, Jean-Paul (ed.) (1973-1982): *L'Analyse des Données, 2 tomes* (The Analysis of Data, Second Volume). Paris: Dunod.
- Bourdieu, Pierre 1984: *Distinction – a Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre 1986: »The Forms of Capital«. In Richardson, John G. (ed.): *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, s. 241-258.
- Bourdieu, Pierre 1988: *Homo Academicus*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre 1997: *Af Praktiske Grunde – Omkring teorien om menneskelig handlen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bradley, Harriet 2007: *Fractured Identities*. Cambridge: Polity Press.
- Calmand, Julien; Michela Frontini and Michele Rostan 2007: »»Being Flexible«: Graduates Facing Changes in Their Work Environment«. In Allen, Jim and Rolf van der Velden (eds.): *The Flexible Professional in the Knowledge Society: General Results of the REFLEX Project*. Report. Maastricht University Research Centre for Education and the Labour Market, p. 93-128.
- Castells, Manuel 1996: *The Rise of The Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Chung, Heejung et al. 2012: »Young people and the post-recession labour market in the context of Europe 2020«. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 18, nr. 3, 301-317.
- Collins, Randall 1975: *Conflict Sociology – Towards an Explanatory Science*. New York: Academic Press.
- Conley, Hazel 2008; »The Nightmare of Temporary Work – a Comment on Fevre«. *Work, Employment and Society*, 22, no. 4: 731-736
- Dalskov Pihl, Mie 2013: »Massiv dimittendledighed blandt højtuddannede koster samfundet dyrt«. Analyse. København: AE-rådet. URL:
- Danmarks Statistik 2016: »HFUDD10: Befolkningens højeste fuldførte uddannelse (15-69 år) efter bopælsområde, herkomst, højeste fuldførte uddannelse, alder og køn«. Registerbaseret opgørelse. URL: <http://statistikbanken.dk>
- Dansk Magisterforening 2016: Ufrivilligt midlertidigt ansatte 2014-2016 Danmarks Statistik, Arbejdskraftundersøgelsen (AKU). Beskrevet i Richter, Lise: »Usikre ansættelser er udbredt blandt højtuddannede. Information 29. august, 2016
- Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø 2015: *Arbejdsmiljø og Helbred i Danmark 2014*. Spørgeskema. URL:
- Dich, Jørgen Schneekloth. 1973. *Den herskende klasse. En kritisk analyse af social udbytning og midlerne imod den*. København: Borgen.
- Due, Jesper & Jørgen Steen Madsen. 1978. *Staten og de sociale klasser Bind 1*. København: Gyldendal.
- Due, Jesper & Jørgen Steen Madsen. 1984. *Hva' nu Larsen? En sociologisk diskussion om funktionærerne og deres organisationer*. København: Jurist- og Økonomforbundet.
- Doogan, Kevin 2009: *New Capitalism? The Transformation of Work*, Cambridge: Polity Press
- Erikson, Robert & John H. Goldthorpe 2002: »Intergenerational Inequality: a Sociological Perspective«. *Journal of Economic Perspectives*, 16, no. 3, p. 31-44.
- ESS 2015: *Round 8 Survey Specification for ESS ERIC Member, Observer and Guest countries*. Dokumentationsrapport.

- Fevre, Ralph 2007: »Employment insecurity and social theory: the power of nightmares«. In *Work, Employment and Society*, 21, nr. 3: s. 517-535
- Gartell, Marie 2012: »The college-to-work transition during the 1990s: evidence from Sweden«. *Applied Economics*, 44, no. 11, 1449-1469.
- Grau Larsen, Anton; Christoph Ellersgaard and Stefan Andrade 2015: *Specific Correspondence Analysis for the Social Sciences*. Documentation for software package. The Comprehensive R Archive Network (CRAN): Wien.
- Greenacre, Michael 1993: *Correspondence Analysis In Practice*. London: Academic Press.
- Goldthorpe, John 1996: »Class analysis and the reorientation of class theory: the case of persisting differentials in educational attainment«. *British Journal of Sociology*, 47, no. 5, p. 481-505.
- Goldthorpe, John 2000: *On Sociology – Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory*. Oxford: Oxford University Press
- Grusky, David B. and Gabriela Galescu 2005: »Foundations of a neo-Durkheimian class analysis«. In Olin Wright, Erik (ed.): *Approaches to Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 51-81.
- Hansen, Erik Jørgen 1986: *Danskernes Levekår – 1986 sammenholdt med 1976*. København: Hans Reitzels Forlag
- Hansen, Erik Jørgen 2003: *Uddannelsessystemerne i sociologisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, Erik Jørgen 2009: 'socialgrupper'. i *Den Store Danske*. Hentet 13. oktober 2016
- Hjellbrekke, Johs and Olav Korsnes 2016: »Women in the Field of Power.« *Sociologica*, 10, no. 2, URL: <https://www.rivisteweb.it/download/article/10.2383/85291>, tilgaaet 25/2-2017.
- ISSP 2013: *International Social Survey Programme ISSP 2005 – Work Orientations III*. Variable Report, statistisk dokumentation.
- Jambu, Michel 1991: *Exploratory and Multivariate Data Analysis*. Waltham, Massachusetts: Academic Press Inc.
- Jonsson, Jan O.; David B. Grusky, Matthew Di Carlo, Reinhard Pollak and Mary C. Brinton 2009: »Microclass Mobility: Social Reproduction in Four Countries«. *American Journal of Sociology*, 114, no. 4, p. 977-1036.
- Jæger, Mads Meier 2006: »Skaleringsteknikker: At se det Skjulte i Data« i Bjerg, Ole & Kaspar Villadsen (red.): *Sociologiske Metoder: Fra teori til analyse i kvantitative og kvalitative studier*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur: 49-65
- Kalleberg, Arne 2000: »Nonstandard Employment Relations: Part-time, temporary and Contract Work«. *Annual Review of Sociology*, 26, no. 1, p. 341-365.
- Kalleberg, Arne 2009. »Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition«, *American Sociological Review*, nr. 74: s. 1-22.
- Kalleberg, Arne 2011: *Good Jobs, Bad Jobs: The Rise of Polarized and Precarious Employment Systems in the United States, 1970s to 2000s*. New York: Russell Sage Foundation.
- Kalleberg, Arne and Aage Sørensen 1979: »The Sociology of Labour Markets«. *Annual Review of Sociology*, 5: s. 351-379
- Kalleberg, A.L., Rasell, E., Hudson, K., Webster, D., Reskin, B.F. & Cassirer, N. 1997: *Non-standard work, substandard jobs: Flexible work arrangements in the U.S.* Washington, DC: Economic Policy Institute

- Kaufman, L. and Rousseeuw, P.J. 1990: *Finding Groups in Data: An Introduction to Cluster Analysis*. Wiley: New York.
- Laurison, Daniel & Sam Friedman 2016: »The Class Pay Gap in Higher Professional and Managerial Occupations«. *American Sociological Review*, 81, no. 4, p. 668-695.
- Le Roux, Brigitte and Henri Rouanet 2010: *Multiple Correspondence Analysis*. Thousand Oaks: Sage.
- Maechler, Martin; Peter Rousseeuw, Anja Struyf, Mia Hubert, Kurt Hornik, Matthias Studer, Pierre Roudier, Juan Gonzalez: »*Finding Groups in Data*«. *Cluster Analysis Extended Rousseeuw et al.* Documentation for software package. The Comprehensive R Archive Network (CRAN): Wien.
- Marx, K. & Engels, F. (2004). *Det kommunistiske manifest – Den tyske Frederiksberg*: Det lille forlag.
- Olsen, L., N. Ploug, L. Andersen og J. Schytz Juul 2012. *Det danske klassesamfund. Et socialt Danmarksportræt*. København: Gyldendal.
- Parkin, Frank. 1994. »Marxism and class theory: a bourgeois critique«. In David B. Grusky (ed.): *Social Stratification: Class, Race, and Gender in Sociological Perspective, Social inequality series*. Boulder, Colo: Westview Press, p. 141-154.
- Poulantzas, Nicos. 1975. *Classes in Contemporary Capitalism*. Verso: London.
- Prix, Irene 2009: »Gender and recent graduates' occupational stratification: the interactive role of the educational and employment sectors in four countries«. *Comparative Education*, 45, no. 4, p. 545-568
- Rambøll Management 2007: *Højtuddannedes veje fra uddannelse til beskæftigelse*. Rapport. København: Akademikerne – AC
- Savage, Mike; F. Devine, N. Cunningham, M. Taylor, Y. Li, J. Hjellbrekke, B. Le Roux, S. Friedman, A. Miles 2013: »A New Model of Social Class? Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment«. *Sociology*, no. 47, p. 219-250.
- Savage, Mike; N. Cunningham, F. Devine, S. Friedman, D. Laurieson, L. McKenzie, A. Miles, H. Snee & P. Wakeling 2015: *Social Class in the 21st Century*. London: Pelican Books.
- Savage, Mike 2016: »End class wars«. *Nature*, 22. september 2016, vol. 537, p. 475-479.
- Scheuer, Steen 2011: *LO-dokumentation, Tema: Atypiske ansatte på det danske arbejdsmarked*. Rapport, København: LO
- Scott, John (1996): »*Stratification and Power*«, Blackwell Publishers: Cambridge
- Schomburg, Harald and Ulrich Teichler 2006: *Higher Education and Graduate Unemployment in Europe: Results from Graduate Surveys from Twelve Countries*. Dordrecht: Springer.
- Standing, Guy 2011: *The Precariat*. London: Bloomsbury Publishing.
- Støren, Liv Anne & Clara Åse Arnesen 2007: »Winners and Losers«. In Allen, Jim and Rolf van der Velden (eds.): *The Flexible Professional in the Knowledge Society: General Results of the REFLEX Project*. Report. Maastricht University Research Centre for Education and the Labour Market, p. 221-266.
- Taarnborg, Ronnie & Pedersen, Magnus 2015: *I den bedste mening*. Specialeafhandling. København: Københavns Universitet, Sociologisk Institut, FAOS.
- Therborn, Göran. 1973. *Klasser och ekonomiska system*. Zenit.
- Teknologisk Institut. 2000. *Nye entreprenører eller et akademisk prekariat?*, København: Teknologisk Institut.

- Voldgaard, Vivian A. 2013: »Både godt og skidt«, I Magisterbladet nr. 03, marts 2013 s. 50.
- Wright, Erik Olin 2004: »Foundations of a neo-marxist class analysis« in Olin Wright, Erik (ed.): *Approaches to class analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wright, Erik Olin. 2005: »Foundations of a neo-Marxist class analysis«. I Wright, Erik Olin (ed.): *Approaches to Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Appendiks I: Anvendte variable

Sikkerhedsform	Beskrivelse	Eksempler	Variabel	Variabeludfald
Arbejds-markeds-sikkerhed	Passende muligheder for at opnå en indkomst; på makro-niveauet afgjort af, hvorvidt regeringen arbejder for fuld beskæftigelse	*Keynesiansk politik som »Gang i 90'erne«	<i>Ikke operationaliseret</i>	<i>Ikke operationaliseret</i>
Ansættelses-sikkerhed	Beskyttelse mod arbitrær fyring, regulering af ansættelse og fyring, muligheden for at udstede bødestraf for overtrædelse	*Opsigelsesfrister *Forsikring mod fyringer pga. barsel mv.	Kontraktform	*Fast ansættelse (71 %) *Tidsbegrænset ansættelse (16 %) *Selvstændig (13 %)
Job-sikkerhed	Evne og mulighed for at opnå en karriere-mæssig niche, barrierer mod evneudvanding, muligheder for opadgående mobilitet i status og indkomst.	*Beskyttede titler *Interne arbejdsmarkeder	Nogensinde arbejdsløs i mere end 3 måneder	*Har oplevet arbejdsløshed i >3 måneder (31 %) *Har aldrig været arbejdsløs i >3 måneder (69 %)
Arbejds-sikkerhed	Beskyttelse mod uheld og sygdom på arbejdet via. sikkerhedskrav, begrænsninger på arbejdstiden, såvel som kompensation ved uheld.	*Arbejdstilsynet	<i>Ikke operationaliseret</i>	<i>Ikke operationaliseret</i>
Evne-reproduktions-sikkerhed	Muligheden for at opnå evner igennem lærlingeordninger, ansættelsestræning mv., samt muligheden for at bruge kompetencer	*Efteruddannelsesmidler	Har modtaget efter- eller videreuddannelse indenfor 12 måneder	*Har modtaget kursus indenfor 12 måneder (83 %) *Har ikke modtaget kursus indenfor 12 måneder (17 %)
Indkomst-sikkerhed	Sikkerheden for en dækkende stabil indkomst, beskyttet igennem eksempelvis mindsteløn, lønindeksering, stærk social sikkerhed, progressiv beskatning til reducere af ulighed	*Dagpenge *Progressiv beskatning	Årlig husholdningsindkomst	*1.-40. %-il (4 %) *41.-60 %-il (9 %) *61.-70 %-il (8 %) *71.-75 %-il (17 %) *76.-80. %-il (24 %) *81.-90. %-il (12 %) *91.-100. %-il (26 %)
			Antal normale, ugentlige arbejdstimer	*Deltidsansat (18 %) *Fuldtid (82 %)

Repræsentations-sikkerhed	Besiddelsen af en kollektiv stemme på arbejdsmarkedet igennem eksempelvis uafhængige fagforeninger med strejkeret.	*Høj overenskomstdekning *Tilstedeværelse af tillidsmand på arbejdsplads	Medlemskab af fagforening	*Ja, er medlem (75 %) *Nej, men er tidligere medlem (13 %) *Nej, har aldrig været (12 %)
Kommando-Position	Ens ressourcer til at kommandesre over andre eller på andre måder trække på deres ressourcer	*Formelle lederstillinger *Uformelt netværk på arbejdspladsen *Netværk eller foreningsmedlemskaber udenfor arbejdspladsen	Antallet af medarbejdere, man leder	*Ingen underordnede (56 %) *Mellem 1 og 5 underordnede (19 %) *Mellem 6 og 20 underordnede (15 %) *Over 20 underordnede (11 %)

Kilde: (Standing 2011:10). Beskrivelserne er egne oversættelser. Procenterne i parentes ved variabeludfaldene angiver den valide andel af respondenter, der har markeret dette variabeludfald. Indkomstvariablen er ikke anvendt i modellen for singler og respondenter der ikke bor med deres partner. Det skyldes at husstandsvariablen skal kunne sammenligne ens husstande med to forsørgere. Endvidere er percentilerne tilnærmelser, idet der forekommer databrud i indkomstvariablen i ESS.

Appendiks II: Bidrag til aksernes orientering

Modialitet	Bidrag i pct.	Koordinat
Positive bidrag til dimension 1		
Deltid	15,7	1,2
Oplevet arbejdsløshed mere end 3 mdr.	10,6	0,73
Ikke haft kursus sidste 12 mdr.	10,0	0,96
Ingen ansatte under sig	9,1	0,51
Midlertidigt ansat	6,9	0,83
Negative bidrag til dimension 1		
Mellem 6 og 20 ansatte under sig	8,2	-0,94
Indkomst: 91.-100 percentil	7,9	-0,8
Over 20 ansatte under sig	4,8	-0,85
Positive bidrag til dimension 2		
Ikke medlem af fagforening	19,2	1,5
Selvstændig	17,3	1,39
Ikke haft kursus sidste 12 mdr.	13,7	1,08
Mellem 1 og 5 ansatte under sig	7,1	0,73
Tidligere medlem af fagforening	6,5	0,85
Negative bidrag til dimension 2		
Medlem af fagforening	7,3	-0,37
Midlertidigt ansat	4,5	-0,64